

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kesänen, Minna

Title: Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000-2013

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Tekijät

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Kesänen, M. (2019). Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000-2013. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(5-6), 561-571. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220248>

Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä *Tiimi*-lehden teksteissä vuosina 2000–2013

MINNA KESÄNEN

Miten päihdetyössä määritellään lasten ja aikuisten välisiä suhteita, kun vanhemmat käyttävät ongelmallisesti päihteitä? Millainen toiminta on lapsille päihdetyön avunsaajana mahdollista? Artikkelissa kysymyksiin vastataan päihdetyön erikoislehdestä vuosina 2000–2013 kerätyn aineiston avulla.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Lapsiin ja lapsuuteen liittyvät kysymykset ovat enenevässä määrin tulleet suomalaisen päihdetyön ammatillisen keskustelun ja tutkimuksen kiinnostuksen kohteeksi (Holmila ym. 2009). Päihdetyön merkitystä osana lasten hyvinvointipalveluja on korostettu sekä vanhempien että lasten auttamisen näkökulmasta. Samalla on tuotu esiin lapsiin ja nuoriin liittyvän päihdetyön osaamisen, ammatillisen yhteistyön ja palvelujen saatavuuden kehittämistarpeita (esim. Itäpuisto ym. 2013).

Ammatillinen keskustelu ja tutkimus lapsista ja vanhempien päihdeongelmista nojaa kulttuuriin käsityksiin lapsuudesta ja vanhemmuudesta sekä tuottaa ja uusintaa niitä. Käsitteet lapsuudesta, aikuisuudesta ja lasten ja aikuisten välisestä suhteesta vaikuttaa osaltaan siihen, miten päihdetyössä pyritään auttamaan lapsia. Tutkimuksen ja ammatillisten käytäntöjen kehittämisessä on siksi tärkeää tarkastella niitä oletuksia ja käsitteitä lapsuudesta ja aikuisuudesta, jolle työ perustuu.

Tässä artikkelissa tarkastelen sitä, minkälaisiin sukupolvisuhteisiin 2000-luvun päihdetyön am-

matillinen keskustelu vanhempien päihteidenkäytöstä ja lasten auttamisesta nojaa ja minkälaisia seurauksia suhteiden määrittelyllä on erityisesti lasten toiminnan mahdollisuuksille. Päihdetyö on tässä tutkimuksessa väljä kehikko; yhtäältä se viittaa päihdetyöhön instituutiona ja toisaalta kaikkien niiden ammattilaisten toimintaan, jotka ovat hyvinvointi-instituution edustajina tekemisissä päihdeongelmiin ja lapsiin liittyvien kysymysten kanssa.

Ammatilliset tekstit voidaan nähdä keskeisinä ammatillisia organisaatioita rakentavina tekijöinä, jotka määrittelevät toimijoiden välisiä sosiaalisia suhteita, toimijuuden mahdollisuuksia ja ehtoja (Smith 2001). Lauren Broylesin ja kollegoiden (2014) mukaan riippuvuuksiin liittyvä kielikäyttö vaikuttaa siihen, miten yhteisössä nähdään päihteidenkäyttö ja ihmiset, joille siitä on tullut ongelmia. Tarkastelen *Tiimi*-lehden tekstejä osana päihdetyön ammatillista toimintaa, jossa säädellään lasten elämää määrittelemällä päihdeongelmia, vanhemmuutta ja lapsuutta eri tavoin. Tekstien analysoinnissa ja jäsentämisessä hyödynnän kehysanalyysia.

Lapset päihdetyön tutkimuksessa

Päihteidenkäyttö on tullut Suomessa lähemmäs lasten arkea, koska naisten päihteidenkäyttö ja erityisesti kotona tapahtuva juominen ovat lisääntyneet. Suomessa juodaan paljon alkoholia, ja merkittävän osan siitä juo ne ikäryhmät, joissa on eniten pikkulasten vanhempia (Holmila ym. 2009). Vuosina 1968–2008 naisten alkoholinkäyttö kuusinkertaistui (Mäkelä ym. 2010). Nina Halmeen (2009) tutkimuksen mukaan jopa reilu kolmannes pienten lasten isistä on alkoholin riskikäyttäjiä. Kymmenessä prosentissa juomatilanteista, joissa on ollut lapsia läsnä, ainakin yksi aikuinen on ollut humalassa (Raitasalo 2010, 175).

Päihteiden kulutuksen kasvun myötä muiden ihmisten kuin päihteidenkäyttäjien itsensä kokemat haitat ja yhteiskuntaa kuormittavat kustannukset ovat nousseet entistä tärkeämmiksi teemoiksi sekä tutkimuksessa että päihdepoliittisessa keskustelussa (Warpenius ym. 2013). Läheisnäkökulma päihdehaittojen tutkimuksessa on kääntänyt katseen päihteidenkäyttäjälle aiheutuvista haittoista myös hänen läheisilleen aiheutuviin haittoihin. Päihdepalveluja on kritisoitu keskittymisestä päihteidenkäyttäjään ja läheisten unohtamisesta, vaikka läheisillä on omia hoidollisia tarpeita ja he myös ovat voimavara päihdeongelman hoidossa (Orford ym. 2009, 380).

Vanhempien päihteidenkäytön vaikutukset lasten elämään on saanut huomiota viime vuosikymmeninä erityisesti haittojen tutkimuksen näkökulmasta. Ongelmallisesti päihteitä käyttävien vanhempien lapsilla on todettu olevan korkea riski psyykkisiin, fyysisiin ja käyttäytymisen ongelmiin (Calhoun ym. 2015). Vanhempien ongelmallisen päihteidenkäytön on todettu lisäävän lasten riskiä altistua kaltoinkohtelulle (Walsh ym. 2003; Itäpuisto 2005; Laslett 2013). Päihteitä ongelmallisesti käyttävien äitien lapset ovat muita lapsia useammin sairaalahoidossa onnettomuuksien ja tartuntatautien vuoksi sekä sijoitettuna kodin ulkopuolelle (Raitasalo ym. 2015).

Toisaalta tiedetään, että päihteitä ongelmallisesti käyttävien vanhempien lapsista voi kasvaa tavallisia aikuisia ilman psyykkisiä vaikeuksia tai käyttäytymisen ongelmia. Suojaavina tekijöinä toimivat ei-käyttävä läheinen aikuinen, tukea tarjoava laajempi perhe sekä tukea antavat ympäristöt, kuten koulu ja muut yhteisöön liittyvät harrastukset ja toimet (Velleman & Templeton 2007). Lapsille aiheutuvien haittojen kesto ja vakavuus myös

vaihtelevat paljon, ja riittävän vanhemmuuden, laiminlyövä ja vahingoittavan vanhemmuuden rajat ovat häilyviä (Laslett ym. 2010, 95).

Päihdetyön palveluja on haluttu kehittää lapsille sekä aikuisten päihdepalveluissa että lasten omissa luonnollisissa ympäristöissä. Aikuisten päihdetyössä on mahdollisuus tavoittaa sellaisia apua tarvitsevia lapsia, jotka eivät muuten ole minkään avun piirissä (esim. Barth ym. 2006). Toisaalta lasten auttaminen on usein vanhempien tahdosta kiinni, ja vanhemmat voivat olla haluttomia mahdollistamaan lasten auttamisen suojellakseen lasta tai pelätessään lastensuojelun toimenpiteitä (Kelley ym. 2014).

Erityisiä läheisille tarkoitettuja palveluja ei ole Suomessa tarjolla kovin monessakaan kunnassa, vaan läheisiä autetaan osana päihdeongelman hoitoa (Itäpuisto & Selin 2013, 142). Päihdetyön käytännöissä lasten tukemisen välineitä ja keinoja on ollut käytössä vaihtelevasti ja näkemykset lasten huomioimisen ja auttamisen merkityksestä vaihtelevat sekä alueittain että työntekijöiden välillä (Itäpuisto 2013, 540; 2014).

Palvelujen erityisenä haasteena on tavoittaa ne lapset ja nuoret, jotka eivät pääse vanhempiensa kautta palvelujen piiriin. Sekä asiantuntijoiden että nuorten näkemysten mukaan apua ja ongelmien kasaantumista ehkäiseviä palveluja tulisi tarjota lasten ja nuorten luonnollisissa kasvuympäristöissä, kuten koulussa, kotona, harrastuksissa ja netissä. Nuoret näkevät erityisesti koulun paikkana, jossa apua voisi olla ”neutraalisti” tarjolla. (Takala & Ilva 2012, 183.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon eri palvelujen välistä yhteistyötä on pidetty tarpeellisena lapsen ja ongelmallisesti päihteitä käyttävän vanhemman auttamisessa (Holmila ym. 2013). Lastensuojelun ja päihdetyön yhteistyön esteenä on kuitenkin nähty asiakkuuden määrittelyn erot, asenteiden ja arvojen erot suhteessa vanhempaan, jolla on päihdeongelma, sekä erot työn tavoitteessa. Kun lastensuojelu keskittyy ensisijaisesti lapsen kehityksellisiin tarpeisiin, päihdetyön keskiössä on päihdeongelmasta kärsivän vanhemman toipumisen prosessi. (Ks. esim. Drabble 2007.)

Lasten ja vanhemman auttamisen keinot ovat viime vuosikymmeninä kehittyneet. Emily Neger ja Ronald Prinz (2015) ovat todenneet, että päihdeongelman hoito ja vanhemmuuden tuki yhtäaikaaisesti ovat yleisesti tehokas apu perheille. Tavallisia arkisia esteitä hoitoon osallistumiseen ovat kuitenkin kulkemisen vaikeudet, ruokailun puutteet, lasten hoidon järjestäminen ja päihdeongel-

miin liittyvä stigma. Hoidon järjestämisessä olisi-kin kiinnitettävä huomiota hoitoon osallistumisen esteiden poistamiseen sekä tukevaan ja ei-tuomitsevaan ilmapiiriin. Cory Morton (2013) havaitsi tutkimuksissaan, että lasten kaltoinkohtelua on vähemmän asuinalueilla, joilla on helposti saavutettavat päihdepalvelut.

Lasten omat kokemukset, toiveet ja selviytymiskeinot ovat tulleet enenevässä määrin päihdetutkimuksen kiinnostuksen kohteeksi (Holmila ym. 2016; Itäpuisto 2006). Lapsilla on useita keinoja suojella itseään ja sisaruksia vanhempien päihdeidenkäytön aiheuttamilta haitoilta ja selviytyä haastavissa perhetilanteissa (Backett-Milburn ym. 2008). Lapset hakevat vaikeissa tilanteissa ensisijaisesti apua kavereiltaan ja läheisiltään (Jobe & Gorin 2013). Palveluissa lapset arvostavat ammattilaisia, jotka ovat ystävällisiä ja jotka ovat aidosti kiinnostuneita heidän asioistaan (O'Connor 2014). Toisaalta lasten puhumista aikuisille estää luottamuksen puute ja omaan elämään liittyvän kontrollin menettämisen pelko (Gorin 2004).

Sukupolvisuhteet näkökulmana lapsuuteen

Tutkimukseni kiinnittyy siihen sosiologisen lapsuuden tutkimuksen perinteeseen, jossa lapsuutta tarkastellaan sosiaalisesti rakentuneena ja lapsuuden ja aikuisuuden nähdään rakentuvan sosiaalisesti suhteessa toisiinsa. Aikuisuus ja lapsuus eivät ole kiinteitä määreitä, vaan ne muotoutuvat erilaisiksi alakategorioiksi erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja käytännöissä (Alanen 2009).

Käsitteenä *sukupolvi* voidaan määritellä monella tavalla (Moilanen 2006). Sukupolvi voidaan ymmärtää lasten sukulaisuutena vanhempiinsa tai samana aikakautena syntyneiden ryhmäksi (Mayall & Zeiher 2003). Ylisukupolvisuuden käsitettä on käytetty kuvaamaan esimerkiksi huono-osaisuuteen liittyvien ilmiöiden siirtymistä sukupolvelta toiselle (ks. esim. Vauhkonen ym. 2017; Raitasalo & Holmila 2012).

Sukupolvisuhteen käsite tarjoaa hyödyllisen välineen ymmärtää lasten ja aikuisten keskinäisiä suhteita (esim. Mayall & Zieher 2003; Alanen 2001). Leena Alasen (2001, 110) mukaan sukupolviluokat ovat siinä merkityksessä toisilleen välttämättömiä, että ilman toista ei ole toistakaan ja kumpikin tuottaa toisensa.

Päihdetyön tutkimuksessa sukupolvi on perinteisesti ollut ennen kaikkea taustamuuttuja, joka luokittelee ihmiset eri ikäkausiiin tai lapsiin ja aikuisiin. Tässä tutkimuksessa sukupolvi ei ole taustamuuttaja vaan tutkimuksen näkökulma lapsuuteen. Tutkimuksessani sukupolvea tarkastellaan ensisijaisesti sosiaalista suhdetta kuvaavana ja sosiaalisesti rakentuvana käsitteenä ja huomio kohdistuu teksteissä tuotettuihin lasten ja aikuisten välisiin sukupolvisuhteisiin.

Tutkimustehtävä, tutkimusaineisto ja -analyysi

Tutkimustehtäväni on selvittää, miten vanhempien päihdeidenkäyttöön liittyvissä päihdetyön ammatillisissa teksteissä määritellään lasten ja aikuisten välisiä suhteita ja millainen toimijuus päihdetyön avunsaajana erityisesti lapsille mahdollistuu. Tutkimusaineistoni koostuu *Tiimi*-lehden 86:sta lapsia, lapsiperheitä ja päihdeitä pääasiallisena teemana käsittelevästä tekstistä.

Aineisto on kerätty *Tiimi*-lehdessä vuosilta 2000–2013. *Tiimi* on päihdetyön erikoislehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1965. Lehden tehtäväksi on määriteltä päihdealan ajankohtaisten ilmiöiden, kehityssuuntien ja tapahtumien seuraaminen. Lehti on suunnattu päihdealan ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille, päättäjille sekä kaikille kiinnostuneille. Lehti ilmestyy viisi kertaa vuodessa, ja sen painos on 3 000 kappaletta. Lehti on luettavissa myös internetissä. Kiinnostukseni kohdistui aikalaiskeskusteluun ja siinä hallitseviin näkökulmiin, ja näistä lähtökohdista arvioin aineiston riittäväksi vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

Aineiston analyysissä hyödynnän Erwin Goffmanin kehysanalyyttistä ajattelutapaa, sillä se tarjoaa välineitä erilaisten näkökulmien ja niiden välisten suhteiden tarkasteluun toiminnan näkökulmasta. Goffmanin (1974) määritelmän mukaan kehys viittaa niihin peruselementteihin, joista tapahtumien ja sitoutumistamme määräävien organisaation periaatteiden mukaiset tilanteenmäärittelyt muovautuvat sellaisina kuin ne on mahdollista tunnistaa. Kehys määrittelee, mitä ilmiö merkitsee ja mitä asianosaiset toistensa silmissä ovat ja minkälaisia oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia he katsovat toisillaan ja itsellään olevan (Peräkylä 1990, 22).

Kehysten kautta haetaan kuhunkin tilanteeseen oikeaa määrittelyä siitä, mistä on kyse ja miten tilanteessa pitäisi toimia. Kehys vaikuttaa siihen, minkälaisen merkityksen tilanne saa ja millaiseksi yksilö määrittää niissä roolinsa ja muiden osallisina olevien roolit. Kehykset kertovat siitä, miten toimijat liittyvät oman työnsä sosiaalisiin tilanteisiin ja mitkä merkityskokonaisuudet ohjaavat heitä niissä. (Goffman 1974, 8–22.)

Kehykset toimivat yksilöä ja yhteisöä yhdistävänä elementtinä. Yksilö ei luo kehyksiä, joiden kautta tilanteen määrittelyt rakentuvat. Kehykset ovat yhteisön jakamia tapoja ymmärtää erilaisia ilmiöitä. Toisaalta niitä ei ole ilman niitä yksilöitä, jotka sosiaalisissa tilanteissa ylläpitävät ja uusintavat niitä. (Mt., 27.)

Analyyysin tavoitteena oli löytää hallitsevia vanhemman päihdeongelmaan ja lapsiin liittyviä, kulttuurisesti jaettuja kehyksiä, joihin teksteissä tukeudutaan. Hyödynsin kehysten tunnistamisessa Robert Entmanin (1993; 2004) määritelmää kehystämistä prosessina, jossa valikoidaan ja kootaan joitakin elementtejä todellisuudesta tietyn tulkinnan edistämiseksi. Kehys määrittelee ongelman, luo kausaalisuhteita, moraalisia päätelmiä ja ehdotuksia ongelman korjaamiseksi.

Keräsin ensin lehdestä kaikki artikkelit, joiden otsikossa tai ingressissä oli mainittu jokin lapsuuden, sukupolviin tai vanhempiin viittaava sana, kuten ”lapset”, ”lapsuus”, ”vanhemmat”, ”vanhemmuus”, ”nuoret”, ”vauva”, ”äiti”, ”isä” tai ”perhe”, tai joissa esiintyi teema tai asia, josta saattoi päätellä tekstin käsittelevän myös lapsia ja nuoria, esimerkiksi ”nuorisoasema” tai ”läheiset”.

Otin aineistoon mukaan kyseisen lehden kaikki osastot lukuun ottamatta pikku-uutisia ja kirja-arvosteluja. Aineisto sisältää 7 pääkirjoitusta, 4 kolumnia ja 75 varsinaista lehtijuttua. Aineistoon valikoituneiden tekstien kirjoittajia ovat toimittajat (n = 23), kehittäjät (n = 12), tutkijat (n = 27), opiskelijat (n = 3) sekä päihdetyöntekijät ja johtajat (n = 21).

Analyyksini aluksi luin kaikki lehtiartikkelit läpi ja tein lyhyet tiivistelmät niiden sisällöstä ja toimijoista. Ensimmäisessä vaiheessa huomasin, että tekstit jakavat lapsuuden vauvoin, lapsiin ja nuoriin ja tekstien teemat vaihtelivat tämän jaotteen mukaan. Seuraavaksi kiinnitin huomiota niihin teemoihin, joihin puhe lapsista, aikuisista ja päihdeistä kiinnittyi. Ryhmittelin tekstit sen mukaan, mitä ne pääasiallisesti käsittelevät.

Aineisto jakautui temaattisesti neljään pätee-

maan: 1) lasten ja nuorten omaan päihdeidenkäyttöön ja sen hoitoon, 2) lasten ja nuorten päihdeidenkäytön ehkäisyyn, 3) vanhempien päihdeongelmien hoitoon ja 4) lasten asemaan ja auttamiseen perheessä, jossa vanhemmalla/vanhemmilla on päihdeongelma. Toisessa vaiheessa otin tarkemman analyysin kohteeksi ne tekstien osat, joissa käsitellään erityisesti vanhempien päihdeongelmia ja lasten asemaa ja auttamista näissä perheissä.

Käytin analyysiyksikkönä yksittäisiä sanoja, lauseita ja tapahtumaepisodeja. Aluksi kävin tekstit läpi laskien ja poimien lapsia kuvaavia yksittäisiä sanoja esimerkiksi ”alkoholivaurioinen lapsi”, ”laiminlyöty lapsi”, ”pikkuaikuinen”, ”alkoholiongelmaisten lapset”. Seuraavaksi poimin aineistosta lasten toimintaa kuvaavia lauseita ja lasten ja aikuisten vuorovaikutukseen liittyviä episodeja. Huomio oli toistuvissa ja hallitsevissa käsitteissä, lauseissa ja kuvauksissa eikä tekstin moninaisuudessa.

Ryhmittelin sanat, lauseet ja episodit sen mukaan ryhmiä, miten ne kuvasivat 1) vanhemman päihdeongelman, 2) lasten toimintaa ja 3) aikuisten ja lasten välisiä suhteita. Lopuksi tarkastelin ryhmittelyssä muodostuneiden koosteiden välisiä eroja kiinnittämällä huomiota niiden kielellisiin keinoihin vakuuttaa lukija.

Tutkimuksen tulokset

Analyyysin tuloksena tunnistin neljä hallitsevaa kehystä, jotka nimesin oikeuskehyyksi, psykoemotionaaliseksi kehyyksi, kehityskehyyksi ja arkikehyyksi. Esittelen tutkimustuloksina aineistosta identifioimani kehykset ensin yksi kerrallaan ja lopuksi yhteenvetotaulukossa kehysten väliset suhteet.

Oikeuskehys: Todistajia, syllisiä ja asianajajia

Ei riitä, että hoidetaan, pitää myös ajaa asiaa. Toivon, ettei koko ajan tarvitsisi perustella sitä, että päihdetyö on tärkeää. Tiimi 5/2010, 19

Phillip Buckley (2014, 227) on todennut, että oikeus on yksi keskeisimmistä konteksteista, jossa lapsuuden merkityksiä rakennetaan. Oikeuskehyyksessä aikuisten ja lasten väliset suhteet määrittyvät ensisijaisesti juridisiksi ja vanhempien ongelmallinen päihdeidenkäyttö oikeudellismoraaliseksi ongelmaksi. Aikuisilla kollektiivina, vanhempiina ja ammattilaisina on juridisia ja moraalisia vel-

voitteita lapsia kohtaan, ja lapsilla on oikeuksia, joista aikuisten tulisi huolehtia.

Tässä kehyksessä ongelmallisesti päihteitä käyttävä vanhempi näyttäytyy aikuisena, joka laiminlyö tai rikkoo lasten oikeuksia päihteidenkäytöllä tai sen aiheuttamilla seurauksilla. Kehyksessä päihdetyöntekijöille ja tutkijoille rakentuu asianajajan tehtävä kahteen suuntaan: lasten kollektiivisena ryhmänä ja yksittäisen lapsen. Lapsi on oikeuksiensa kantaja ja uhri. Kehyksen kielellinen tyyli on valistava ja asiaa-ajava. Modaal- ja konditionaaliapuverbit ja käskymuotojen käyttö korostuvat tekstissä: lasten ohittamisen ”on loputtava” ja lasten auttamiseksi ”pitää” tai ”täytyy” tehdä jotakin.

Ongelmallisesti päihteitä käyttävän vanhemman kanssa elävät lapset ovat oikeuskehyksessä kollektiivinen ryhmä, jonka oikeuksia aikuiset rikkovat – vanhemmat käyttämällä päihteitä ja muut aikuiset jättämällä lapsen kuulematta ja lapsen edun huomioimatta. Yhteisön herättäminen, vaatimus palveluiden kehittämisestä ja tietoisuuden lisääminen lasten kokemuksista ovat aikuisten suuntaan tehtävää asianajotyötä.

Herra pääministeri, tässähän on tarjolla hallitukselle oivallinen tilaisuus auttaa kaikkia suomalaislapsia voimaan oikeasti hyvin rakentamalla turvallinen kasvuympäristö myös päihdeperheiden lapsille. Monista yhtiä laajoista ja vakavista asioista yhteiskunta on säätänyt kansalaisille subjektiivisen oikeuden saada apua. Eikö samanlainen oikeus pitäisi antaa nyt päihdeperheiden lapsille? Tiimi 2/2007, 3

Oikeuskehyksessä korostuu ammattilaisten ja tutkijoiden toiminta. Asianajaja tässä kehyksessä ovat sekä tutkijat, kehittäjät että käytännön työntekijät. Asianajo lapsen edun nimissä on kehyksessä tutkimuksella lasten kokemuksille äänen antamista, yhteiskunnallista selvitystyötä numeerisina faktoina.

Viesti tutkijoille ja ammattilaisille on selkeä: lasten kokemuksen sivuttaminen, latistaminen ja täydellisen kuulemattomuuden on loputtava. Tiimi 3–4/2006, 23

Lapsen aktiivinen toiminta on tiedon antamista. Lapsi on tutkimuksen informantti, jonka tehtävä on kertoa vanhempien ongelmallisen päihteidenkäytön aiheuttamista haitoista. Kehyksessä lapset muodostavat yhtenäisen kollektiivisen joukon, jonka intressit ja näkemykset ovat keskenään yhtenäiset ja usein vastakkaiset vanhempien toiminnan kanssa. Tutkija asemoituu lasten puolelle ja ymmärtäjäksi ja kokemusten tulkiksi.

Tutkimuksen lapsilähtöisyys on paitsi lapsen kuulemistakin, myös lapsen puolesta puhumista. Tiimi 2/2007, 16

Asianajossa työkäytäntöinä korostuu hyvien aikuisten asettuminen lapsen oikeuksien puolustajaksi ”lapsen oikeuksia rikkovia” aikuisia vastaan. Lapsi on ensisijaisesti todistaja ja uhri. Yksittäisen lapsen asioissa työntekijälle asetetaan asianajoväitteitä selvittää, tutkia, tunnistaa ja puuttua perheen ja lapsen tilanteeseen. Oikeuskehyksessä lapsen lojalisuudesta vanhempia kohtaan tulee ongelma. Se estää työntekijää saamasta tietoa, jota puuttuminen edellyttäisi.

Psykoemotionaalinen kehys: Tunteiden kokijoina, tekijöinä ja vastaanottajina

Psykoemotionaalisessa kehyksessä vanhemman ja lapsen suhde rakentuu ensisijaisesti tunnesuhteeksi ja vanhemman ongelmallinen päihteidenkäyttö psykologisemotionaalisia seurauksia aiheuttavaksi ongelmaksi. Päihdeongelmista kärsivä vanhempi määrittyy aikuiseksi, joka päihteidenkäytöllään tuottaa lapselle toistuvasti vaikeita tunteita: pettymyksiä, pelkoa, vihaa ja surua. Lapsi on raskaiden tunteiden kokija ja kantaja.

Työntekijän ja päihdetyön keskeinen tehtävä psykoemotionaalisessa kehyksessä on lapsen huomaaminen, kuunteleminen, vaikeiden tunteiden vastaanottaminen ja ymmärtäminen. Työntekijän tehtävä on ottaa lapsen kokemukset vakavasti. Työntekijän ja lapsen välille rakentuu terapeutin suhde, jossa katse on vahvasti tunnekokemuksissa.

Hankkeen tavoitteena on, että yhä useampi lapsi ja nuori saisi apua silloin, kun vanhempien päihteidenkäyttö surettua, pelottaa, vihaastuttaa ja huolestuttaa. Nämä tunteet – kuten myös syyllisyys ja häpeä – ovat tuttuja monelle niistä lapsista, joille aiheutuu haittoja vanhempien päihteidenkäytöstä. Hankkeen lähtökohtana on suhtautua lasten ja nuorten kokemuksiin vakavasti ja väheksymättä. Tiimi 2/2008, 10

Kun oikeuskehyksessä ”lapselle äänen antaminen” merkitsi lasten oikeuksien asianajoja, psykoemotionaalisessa kehyksessä sillä tarkoitetaan tilan antamista lapsen kokemuksille ja tunteille. Lapsen annetaan kertoa vapaasti, miltä tuntuu. Puhumisen korostuu arkisena aikuisten ja lasten välisen tunteiden jakamisen sekä ammattilaisen ja lapsen välisen hoitosuhteen välineenä. Puhumiseen ammatillisena toimintana liittyy haasteitakin.

Sanna pääsi Lastenlinnaan tutkimuksiin. Hän kävi kolme vuotta terapiassa, jossa ei sanonut montakaan sanaa. Hän kyllä piti ”terapiatädistään”. Terapiassa sai myös karkkia ja pääsi leikkimään kivoilla leluilla.

Kun Eine kysyi, miksi Sanna on terapiassa hiljaa, tyttö vastasi: ”Minä olen päättänyt sulkea muistojeni arkun.” ”Terapia lopetettiin ennen aikaansa, koska kaikki olivat niin uupuneita. Terapia kuitenkin teki hänelle hyvää ja auttoi eteenpäin”, arvelee Eine. Tiimi 2/2013, 18

Myös työntekijä on tässä kehityksessä tunteiden kokija. Lapsen ”näkemisen” ja ”kuulemisen” esteenä voivat olla työntekijän epävarmuuden tunteet ja lapsen kokemusten kuulemisen raskaus. Työntekijällä on kuitenkin moraalinen velvollisuus kohdata, kestää, herättää luottamusta ja arvostaa lapsen vanhempia.

Kehityskohde: Kehittyjiä, kehityksen vaurioittajia ja korjaajia

Kehityspuheessa vanhemman päihdeongelmaa tarkastellaan ensisijaisesti lapsen kehitystä uhkaavana tekijänä. Arvioinnin kohteena ovat universaalit lapsen toiminta ja ominaisuudet, joihin aikuisen ongelmallinen päihdekäyttö ja sen seuraukset vaikuttavat. Kehityksessä korostuu tiedottava, tutkimukseen nojaava ja neutraali tiedonjako lasten kehitykseen ja sen häiriintymiseen liittyvistä tekijöistä.

Selkeämmin pitäisi nähdä sekin, että ns. ongelmaton juominen voi olla lapsen silmin nähden pelottavaa tai huolestuttavaa. Nämä pelot voivat jopa haitata lapsen myöhempää kehitystä. Lapset ottavat tässäkin mallia vanhemmistaan. Yhtä lailla hyvät kuin huonotkin juomatavat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Tiimi 6/2010, 11

Lapsen toimija-asetat kehityspuheessa vaihtelevat passiivisesta vanhempien kasvatustoiminnan kasvuolosuhteista opetuksen kohteeksi. Lapsi on ensisijaisesti ei-valmis ja siksi vajaa, suojeltava ja kuntoutettava. Kehityskohde vanhemman päihdeongelma on ensisijaisesti riski lapsen kehitykselle. Näkökulma on aikuisuudessa; keskiössä on kysymys, miten lapsista kasvaa terveitä ja normaaleja aikuisia.

Vanhempien päihdekäyttö heijastuu lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehitykseen. Aikuisena hänellä on riski alkaa itse käyttää päihdeitä ongelmallisesti tai avioitua päihdeongelmaisen kanssa. Lisäksi hyvin todennäköisesti hänellä on identiteettiä, luottamukseen, läheisyyteen, tunteiden ilmaisuun ja vastuullisuuteen liittyviä ongelmia. Tiimi 3–4/2003, 4

Kehityskohde lapsen normaali kehitys on vanhemmuuden onnistumisen arvioinnin keskiössä. Lapsen kehitys ja käytös on vanhemmuuden onnistumisen osoittaja. Vanhemman päihde-

ongelmat näkyvät lapsen kehityksessä ja lapsen ongelmat selittyvät kodin ja vanhempien kyvyttömyydellä kasvattaa lasta.

Jos nuorella taas on vakavia ongelmia, niitä on todennäköisesti myös hänen kotonaan. Kaikki vanhemmat eivät kykene rakentamaan ja rakastamaan kasvatukseen – ei vaikka sitä kuinka haluttaisiin ja strategioissa vaadittaisiin! Tiimi 1/2004, 14

Lapsen kehityksen ei-yksilöllinen ikäsidonnan normittaminen asettaa työntekijät sekä arvioijiksi että vääriin kehityksen ehkäisijiksi ja korjaajiksi erilaisin menetelmin. Täällä kehityksessä ikä korostuu normaalin ja epänormaalin kehityksen osoittajana.

Tavoitteena on, että lapsen perheestä löytyy ryhmätoimintojen jälkeen edes yksi aikuinen, joka tukee lasta ja näkee perheen ongelmat lapsen silmin. Tavoitteena on myös, että vanhemmat ottaessaan vanhemman aseman perheessä, lapsi voi turvallisesti ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti olla lapsi. Tiimi 3–4/2002, 18–19

Poikkeavan leimaa ei välttämättä pelkästään liitetä niihin, jotka jäävät kehitysaikataulusta jälkeen vaan myös kehitysaikataulusta liiaksi edellä oleviin lapsiin (James & Prout 1990, 224). Lapsi joka huolehtii ”vanhemmille” kuuluvista tehtävistä tai pärjää koulussa vanhempien päihdeongelmasta huolimatta kuvataan ”pikkuaikuiseksi” tai ”suorittajaksi”. Liian nopea aikuiselle kuuluvan toiminnan omaksuminen näyttäytyy ongelmana. ”Lapsen pitää saada olla lapsi”.

Todellisuudessa alkoholiperheiden lasten on monta kertaa mukauduttava vanhempiensa elämään ja kiellettyä lapsuuteen kuuluvat asiat. On hypättävä lapsuudesta suoraan aikuisen rooliin, oltava pikkuaikuisia. Tiimi 2/2012, 19

Vanhemman päihdeongelman vuoksi huostaan otetut lapset näyttävät lapsina, joiden kehitys on mennyt vikaan ja jotka edellyttävät paljon korjaavaa kasvatusta.

Perheeseen tuli Tiina, nelivuotias, jolla oli jo pahatapaisen maine. Eine muistaa sanoneensa sosiaalityössä, että ei haittaa, ”minä kyllä kitken rikkaruohon pellostä”. Niin vielä saattoi ajatella, kun ei tiennyt, mitä tuleman pitää. Tiimi 2/2013, 18

Kehitys ja sen toteutumisen varmistavat vanhemman toimet näyttävät myös aikuisen päihdeongelman selittäjänä. Näin työntekijän tehtävänä voi olla myös korjata ja kuntouttaa aikuisen lapsuuden kehityksessä tapahtuneita aukkoja.

Arkikehys: Huolehdittavia, huolenpitoon pyrkiviä äitejä ja arjen tukijoita

Arkikehyksessä vanhempien päihteidenkäyttö uhkaa ensisijaisesti lasten normaalia arkea. Tässä kehyksessä lapsi on vanhemman arjen toiminnan kohde. Vaikka isätkin satunnaisesti teksteissä mainitaan, arkikehyksessä keskeinen toimija on kuitenkin äiti, joka kamppailee äitiyteen ja arjen toimintoihin liittyvien vaatimusten keskellä. Arki on ensisijaisesti äitien lapsille toteuttamia päivittäin toistuvia hoiva- ja huolenpitorutiineja, joista huolehtimisen päihteidenkäyttö estää tai häiritsee. Päihdetyön haasteena on tavoittaa ja löytää näitä äitejä.

Miten tavoittaa äiti, joka juo. Jonka kädet eivät jaksaa omaa lasta kantaa. Joka satuttaa, kun pitäisi ottaa kädestä kiinni. Joka nukahtaa kun pitäisi valvoa vierellä. Joka tuntee surua lapsen pettymyksestä, kunnes kadottaa surun eikä välitä enää mistään. Ei lapsesta, ei ystävistä, ei itsestään. Tiimi 3–4/2004, 20

Ideaalivanhemman toteuttama arki näyttäytyy kotiin sijoittuvana ruuanlaiton, siivoamisen, yhteisen tekemisen, lapsen tarpeiden huomaamisen ja unen toistuvina rutiineina. Vanhemman päihteidenkäyttö rikkoo näitä rutiineja. Työntekijöiden ensisijainen tehtävä on auttaa vanhempaa hallitsemaan päihteidenkäyttöään niin, että äiti kykenee huolehtimaan lapsen arjen rutiineista.

Juuri ne tylsät toistuvat arjen rutiinit ja rauhallinen elämänrytmi antavat lapselle hänen tarvitsemansa turvallisuuden tunteen. Tiedon saaminen ja äitien työn tärkeyden korostaminen varmasti vahvistavat äitien omaa vanhemmuuden kokemusta. Arkea ja konkretia ei puuttunut ryhmän kokoontumisistakaan: vaipanvaihdot ja vauvojen syöttäminen hoituivat keskustelun lomassa ja Piltti-purkkien ja vaippapakettien keräilymerkit vaihtoivat omistajaa. Tiimi 3–4/2003, 5

Arkikehyksessä äidit ja työntekijät näyttäytyvät myös ryhmänä. Äidit toimivat toistensa vertaisina

arjen ja päihteettömyyden kannattelijoina ja työntekijä verkostona äidin ja perheen tukena. Arkikehyksessä vanhempien ja lasten toiminta sijoittuu kotiin tai ”kodinomaiseen” kuntoutuslaitokseen tai vertaisryhmiin.

Yhteenveto: Lasten ja aikuisten välisiä suhteita jäsentävät kehykset ja niiden mahdollistama toiminta

Olen määritellyt neljä kehystä, jotka jäsentävät vanhempien päihdeongelmaa lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin ja toimintaan liittyvänä kysymyksenä eri tavoin. Kehykset ovat oikeuskehys, psykoemotionaalinen kehys, kehityskehys ja arki-kehys. Kehyksissä syntyy lapsille erilaisia toiminnan mahdollisuuksia suhteessa päihdetyöhön ja auttamiseen.

Oikeuskehyksessä korostuu vanhempien päihdeongelma toimintana, joka rikkoo lasten oikeuksia. Lapsi on ensisijaisesti uhri, joka toimijana näyttäytyy todistajana, jonka keskeinen toiminta liittyy vanhempien tekemistä rikkomuksista kertomiseen. *Psykoemotionaalisen kehyksen* keskiössä ovat lasten tunteet ja niiden kuuleminen. Lapsen toiminta liittyy vanhemman päihdeongelmiin liittyvistä tunteista kertomiseen. *Kehityskehyksessä* huomio kiinnittyy lapsen normaalin kasvun häiriintymiseen vanhempien päihteidenkäytön seurauksena ja lapsen toiminta on normaalin tai epänormaalien kasvun osoittamista. *Arkikehyksessä* keskiössä on jokapäiväisen elämän häiriintyminen vanhempien päihteidenkäytön seurauksena. Lapsi on ensisijaisesti vanhemman hoivatekojen vastaanottaja eikä niinkään oman arkensa eläjä ja rakentaja. Taulukkoon 1 on tiivistetty lasten ja aikuisten välisiä suhteita määrittävät kehykset ja niiden mahdollistama toiminta.

Taulukko 1. Lasten ja aikuisten välisiä suhteita määrittävät kehykset

	KEHYS			
	Oikeus	Psyko-emotionaalinen	Kehitys	Arki
Lapsen ja aikuisen suhde	Juridinen	Emotionaalinen	Kasvatuksellinen/ pedagoginen	Huolenpito
Lapsi	Todistaja oikeuksien kantaja ”uhri”, kollektiivi	Tunteiden kokija ja kertoja	Kehittymisen osoittaja / oppija	Vanhemman hoivan ja huolenpidon vastaanottaja
Ongelma	Vanhempien ongelmallinen päihdeiden käyttö rikkoo lasten oikeuksia	Vanhempien päihdeidenkäyttö aiheuttaa negatiivisia kokemuksia ja tunteita	Vanhempien päihdeongelma tuottaa häiriöitä lapsen kehitykseen / opitaan vääriä asioita	Vanhemman päihdeongelmat sotkevat normaalia arkea
Ongelmallisesti päihdettä käyttävä vanhempi	Oikeuksien rikkoja ”syyllinen”	Pettymysten, pelon ja kiukun aiheuttaja	Normaalin kehityksen uhka	Arjen huolenpidon laiminlyöjä / päihdeettömyyteen ponnistelijä
Työntekijä	Asianajaja, oikeuksien toteutumisen varmistaja ”oikeuksien rikkomusten selvittäjä”, oikeuksien ohittaja	Tunteiden vastaanottaja, kokemusten kuulija ja arvostaja, tunteiden ohittaja	Normaalin kehityksen arvioija ja tukija, oireiden tunnistaja	Vanhemmuuden tukija, arjen auttaja, yhteistyöntekijä
Kehyksen kielellisiä piirteitä ja tavoitteita	Käskymuoto, apuverbit, lakiin/moraaliin vetoaminen	Adjektiivit ja kuvailu, tunteisiin vetoaminen, kokemusellisuus	Passiivimuodot, tiedon välitys, diagnostiikka, tutkimuksiin vetoaminen	Aktiivimuotoiset verbit, toiminnan kuvaaminen

Lopuksi

Tässä tutkimuksessa huomioni on kohdistunut erityisesti päihdetyön ammatillisessa keskustelussa hallitsevien sukupolvisuhteiden jäsennyksiin. Lähtöoletuksena on ollut, että *Tiimi*-lehdessä tätä ammatillista keskustelua on ollut löydettävissä. Aineiston rajaus on tehty tietoisena siitä, että lasten asemasta käytävää keskustelua ja tutkimusta on Suomessa paljon myös muilla tahoilla ja muiden toimijoiden tekemänä eri viitekehyksistä käsin.

Aineiston pelkistäminen jättää väistämättä paljon kiinnostavaa tietoa pimentoon, ja sen vaarana on luoda kompleksisesta ja dynaamisesta ilmiöstä staattinen kuva. Olennaisen aineksen pelkistäminen on kuitenkin laadullisessa tutkimuksessa tarpeen, sillä loputtomasti aineiston moninaisuuteen keskittyvän tutkimuksen vaarana on, että se ei saa tutkimuskysymyksen kannalta lopulta mitään irti (Alasuutari 1995, 43).

Olen analysoinut aineistostani hallitsevia kehyksiä, jotka eri tavoin määrittävät vanhem-

man päihdeongelmaa lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin liittyvänä kysymyksenä. Kehyksissä korostuu aikuiset toimijoina. Lasten auttaminen on ensisijaisesti vanhempien ja työntekijöiden toimintaa. Tutkimus vahvistaa osaltaan Timo Harrikarin (2008) näkemystä, että vanhempiin ja heidän toimintaansa vaikuttaminen on tullut 2000-luvulla merkittävämmäksi lapsuuteen liittyvien riskien ehkäisyn keinoksi. Kun laajamittaisesta ehkäisevästä talouspanostuksesta lapsiperheisiin on tullut ”mahdottomuus”, riskeihin puuttuminen vanhempien kautta on jäänyt ”lapsen parhaaksi” toimimisessa ainoaksi vaihtoehdoksi (mt).

Tässä tutkimuksessa päihdeongelmat aikuisten ja lasten välisissä suhteissa tulevat näkyväksi ensisijaisesti vanhemman ”väärän” toiminnan kautta ja lasten ja aikuisten tarpeiden vastakkaisasettamisena. Päihdetyössä on tarpeen entistä tietoisemmin välttää lasten ja aikuisten tarpeiden vastakkainasettelua, sillä vastakkainasettelu lasten suojelun ja aikuisten auttamisen välillä estää näkemästä käsitteiden, tarpeiden ja toimijuuden komplek-

sista yhteenkietoutumista (O'Connor ym. 2014; ks. myös Holmila ym. 2008).

Yhteisön toiminta ja lasten toiminta lähiyhteisössä jää kehyksissä näkymättömäksi. Lasten selviytymisen kannalta tärkeää on kuitenkin lasten pääsy ympäristöihin ja verkostoihin, joissa he voivat ylläpitää itselleen turvallisia ja sopivia suhteita ja kokea onnistumisia sosiaalisessa elämässä, koulutuksessa ja työssä (Velleman ym. 2005; Sheridan ym. 2011). Pääsy kyseisiin resursseihin voi olla erityisen merkityksellistä lapsille, joiden perheessä yhdistyy monta samanaikaista ongelmaa.

Lasten ja aikuisten välisen suhteen määrittelyllä on vaikutusta siihen, minkälainen toiminta lapsille avuntarvisijoina mahdollistuu. Vaikka tekstin, kehysten ja käytännön toiminnan suhde on dynaaminen, hallitsemiin vanhemman päihdeongelmaa jäsentäviin käsityksiin ja aikuisten ja las-

ten välisiin suhteiden määrittelyihin on tarpeellista kiinnittää sekä päihdetutkimuksessa että käytännön työssä kriittistä huomiota.

Tutkimusta voidaan käyttää vahvistamaan tai muuttamaan olemassa olevia syrjiviä tai alistavia käytäntöjä (Danso 2015, 572). Jotta päihdetyön tutkimus ja käytäntö palvelisivat entistä paremmin lapsia ja päihdeongelman kanssa eläviä vanhempia, niiden pitäisi keskittyä kriittisemmin tarkastelemaan lapsuutta, sukupolvisuhteita ja päihdekysymyksiä kompleksisina sosiaalisessa vuorovaikutuksessa syntyvinä ilmiöinä. Niiden pitäisi myös kiinnittää huomiota yhteiskunnan ja lähiyhteisöjen toimintaan lasten hyvän elämän mahdollistajina, tuoda esiin lasten ja vanhempien tarpeita ja toiveita heidän lähtökohdistaan käsin sekä sitoutua edistämään heidän oikeudenmukaista koh- telua.

Saapunut 18.12.2017
Hyväksytty 27.2.2019

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti (1995) *Researching culture: Qualitative method and cultural studies*. London: Sage.
- Alanen, Leena (2001) Explorations in generational analyses. In Leena Alanen & Mayall Berry (eds.) *Conceptualizing child-adult relations*. Routledge Falmer: London, 11–22.
- Alanen, Leena (2009) Generational order. In *The Palgrave handbook of childhood studies*, 159–174.
- Barth, Richard P. & Gibbons, Claire & Guo, Shenyang (2006) Substance abuse treatment and the recurrence of maltreatment among caregivers with children living at home: A propensity score analysis. *Journal of Substance Abuse Treatment* 30 (2), 93–104.
- Buckley, Phillip (2014) Subjects, citizens, or civic learners? Judicial conceptions of childhood and the speech rights of American public school students. *Childhood* 21 (2), 226–241.
- Backett-Milburn, Kathryn & Wilson, Sarah & Bancroft, Angus & Cunningham-Burley, Sarah (2008) *Challenging Childhoods: Young people's accounts of 'getting by' in families with substance use problems*. *Childhood* 15, 461–479.
- Broyles, Lauren & Binswanger, Ingrid & Jenkins, Jennifer & Finnell, Deborah & Faseru, Babalola & Cavaola, Alan & Pugatch, Marianne & Gordon, Adam (2014) Confronting Inadvertent Stigma and Pejorative Language in Addiction Scholarship: A Recognition and Response. *Substance Abuse* 35 (3), 217–221.
- Calhoun, Stacy & Conner, Emma & Miller, Melodi & Messina, Nena (2015) Improving the outcomes of children affected by parental substance abuse: a review of randomized controlled trials. *Substance Abuse and Rehabilitation* 6, 15–24.
- Danso, Ransford (2015) An integrated framework of critical cultural competence and anti-oppressive practice for social justice social work research. *Qualitative Social Work* 14 (4), 572–588.
- Drabble, Laurie (2007) Pathways to Collaboration: Exploring Values and Collaborative Practice Between Child Welfare and Substance Abuse Treatment Fields. *Child Maltreatment* 12 (1), 31–42.
- Entman, Robert (1993) Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43 (4), 51–58.
- Entman, Robert M. (2004) *Projections of Power: Framing News, Public Opinion and U.S. Foreign Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goffman, Erwin (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gorin, Sarah (2004) *Understanding what children say: Children's experiences of domestic violence, parental substance misuse and parental health problems*. London: National Children's Bureau.
- Halme, Nina (2009) Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo: Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arvioin-

- ti. Tutkimuksia 15. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsi-Maria & Kosola, Merja (2013) Mothers who abuse alcohol and drugs: Health and social harms among substance-abusing mothers of small children in three child cohorts Nordic Studies on Alcohol and Drugs 30 (5), 361–373.
- Holmila, Marja & Huhtanen, Petri & Martikainen, Pekka & Mäkelä, Pia & Virtanen Ari (2009) Lasten huoltajien alkoholinkäytön ja haittojen kehitys. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 104–116.
- Holmila, Marja & Bardy, Marjatta & Kouvonon, Petra (2008) Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. Yhteiskuntapolitiikka 73 (4), 421–432.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimaria & Tigerstedt, Christoffer (2016) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Teema 25. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Itäpuisto, Maritta (2013) Päihdehoidon lapsi- ja vanhemmuussensitiivisyys. Yhteiskuntapolitiikka 78 (5): 533–542.
- Itäpuisto, Maritta (2014) Helping the children of substance-abusing parents in the context of outpatient substance abuse treatment. *Addiction Research and Theory* 22 (6), 498–504
- Itäpuisto, Maritta (2006) Alkoholitutkimuksen unohdetut. Yhteiskuntapolitiikka 71 (3), 282–287.
- Itäpuisto, Maritta (2005) Kokemuksia alkoholiongelmisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta: Childhood experiences of living with problem-drinking parents. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani (2013) Miten palvelut vastaavat päihdeiden käyttäjän läheisten avuntarpeisiin? Teoksessa Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer & Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- James, Allison & Prout, Allan (1990) Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood.
- Jobe, Alison & Gorin, Sarah (2013) 'If kids don't feel safe they don't do anything': Young people's views on seeking and receiving help from Children's Social Care Services in England. *Child & Family Social Work*, 18 (4): 429–438
- Kelley, Michelle & D'Lima, Gabrielle & Henson, James & Cotten, Cayla (2014) Substance-abusing mothers and fathers' willingness to allow their children to receive mental health treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment* 47 (1), 106–111.
- Laslett, Anne-Marie & Catalano, P & Chikritzhs, T & Dale, C & Doran, C & Ferris, J & Jainullabudeen, T & Livingston, M & Matthews, S & Mugavin, J & Room, R & Schlotterlein, M & Wilkinson, C (2010): The Range and Magnitude Of Alcohol's Harm to Others. AER Centre for Alcohol Policy Research, Turning Point Alcohol and Drug Centre, Eastern Health. Fitzroy, Victoria.
- Laslett, Anne-Marie & Dietze, Paul & Room, Robin (2013): Carer Drinking and More Serious Child Protection Case Outcomes. *British Journal Of Social Work* 43 (7): 1384–1402.
- Mayall, Berry & Zeiher, Helga (2003) Childhood in generational perspective. The Bedford way papers 20. London: University of London.
- Moilanen, Johanna (2006) Mentorointi ja sukupolvi-työ ehkäisevän lastensuojelun käytäntöinä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus 149–168.
- Morton, Cory (2013) The moderating effect of substance abuse service accessibility on the relationship between child maltreatment and neighborhood alcohol availability. *Children and Youth Services Review* 35 (12): 1933–1940.
- Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Huhtanen, Petri (2010) Miten Suomi juo? Alkoholinkäyttötapojen muutokset 1968–2008. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Suomi juo. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos.
- Neger, Emily & Prinz, Ronald (2015) Interventions to address parenting and parental substance abuse: Conceptual and methodological considerations. *Clinical Psychology Review* 39, 71–82.
- O'Connor, Louise & Forrester, Donald & Holland, Sally & Williams, Annie (2014) Perspectives on children's experiences in families with parental substance misuse and child protection interventions. *Children and Youth Services Review* 38, 66–74
- Orford, Jim & Templeton, Lorna & Copello, Alex & Velleman, Richard & Bangal, A & Binnie, Charlotte (2009) Increasing the involvement of family members in alcohol and drug treatment services: The results of an action research project in two specialist agencies *Drugs: education, prevention and policy* 16 (5), 379–408
- Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot: Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.
- Raitasalo, Kirsi (2010) Saako lasten seurassa juoda? Alkoholinkäyttö lasten seurassa ja asenteet sitä kohtaan. Teoksessa Mäkelä, Pia & Mustonen, Heli & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Suomi juo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja (2012) Äidin päihdeiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin: rekisteritutkimuksen tuloksia. Yhteiskuntapolitiikka 77 (1), 53–62.
- Raitasalo, Kirsi & Holmila, Marja & Autti-Rämö, Ilona & Norkola Irma-L & Tapanainen Heli (2015) Hospitalisations and out-of-home placements of children of substance-abusing mothers: A regis-

- ter-based cohort study. *Drug Alcohol Rev.* (34), 38–45.
- Sheridan, Kathryn & Haight, Wendy & Cleeland, Leah (2011) The role of grandparents in preventing aggressive and other externalizing behavior problems in children from rural, methamphetamine-involved families. *Children And Youth Services Review* 33 (9), 1583–1591.
- Smith, Dorothy (2011) Texts and the Ontology of Organizations and Institutions. *Studies in Cultures, Organizations and Societies* 7, 159–198.
- Takala, Janne & Ilva, Minna (2012) Mikä suojaa nuorta aikuisten alkoholinkäytön aiheuttamilta haitoilta? *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2): 176–185
- Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen Huono-osaisuuden Ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (5): 501–512.
- Velleman, Richard, & Templeton, Lorna (2007) Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment* 13, 79–89.
- Velleman, Richard & Templeton, Lorna & Copello, Alex (2005) The role of the family in preventing and intervening with substance use and misuse: a comprehensive review of family interventions, with a focus on young people. *Drug and Alcohol Review* 24, 93–109.
- Walsh, Christine & MacMillan, Harriet & Jamieson, Ellen (2003) The relationship between parental substance abuse and child maltreatment: findings from the Ontario Health Supplement. *Child Abuse & Neglect* 27, 1409–1425
- Warpenius, Katariina & Tigerstedt, Christoffer (2013) Miten alkoholitutkimus käsitteellistää haitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle? Teoksessa Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer & Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.

ENGLISH SUMMARY

Minna Kesänen: Child-adult relations in professional texts dealing with parental substance abuse in 2000–2013 (Lasten ja aikuisten väliset suhteet vanhempien päihdeongelmaa käsittelevissä Tiimi-lehden teksteissä vuosina 2000–2013)

Parental substance abuse is known to cause a range of problems for children. This article looks at how child-adult relations are defined in professional texts dealing with parental substance abuse and associated problems. The dataset consists of 86 texts published in 2000–2013 in the A-Clinic Foundation's *Tiimi* journal, which is dedicated to issues of substance abuse prevention and treatment. The meanings given to children whose parents had substance abuse problems were studied using the method of frame analysis.

The analysis revealed four frames in which childhood and child-adult relations are defined in different ways: the legal frame, psycho-emotional frame, development frame and everyday life frame. The legal frame views children as victims of parents who abuse substances. In

the psycho-emotional frame, the focus is on the negative emotions engendered in children by parents' substance abuse. The development frame constructs children as not yet adults; they are seen as young individuals in the process of becoming adults. In the everyday life frame, the child is mostly seen as the object of maternal care. Despite their differences, there are also some similarities between these four frames. For example, in all of them adults appear as active and children mostly as passive agents.

Research and practice should focus more critically on childhood, intergenerational relationships and substance abuse issues, all of which are complex phenomena revolving around social interaction. More attention needs to be paid to the role of society and the local community in enabling a good childhood when children have substance abusing parents.

Keywords: child-adult relations, childhood, parents' substance abuse, frame analysis.